

گردشگری و اوقات فراغت

<http://doi.org/10.22133/TLJ.2023.378008.1069>

بررسی عوامل مؤثر بر قصد بازدید از مقاصد بوم‌گردشگری (مورد مطالعه: شهر مشهد)

سیدمحمدهاشم حسینی^{۱*}، عاطفه نادرزاد^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی - استراتژیک، مؤسسه آموزش عالی عطار، مشهد، ایران

^۲ کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی - بازاریابی، دانشگاه بین‌المللی امام رضا (ع)، مشهد، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
مقاله پژوهشی	بوم‌گردشگری (اکوتوریسم) مسافرتی مسئولانه به مناطق طبیعی است که محیط‌زیست را حفظ می‌کند و در ارتقای زندگی مردم محلی تأثیر بسزایی دارد. بوم‌گردشگری در بردارنده انواع گوناگونی از گردشگری است. حتی سفری علمی یا گذراندن تعطیلات آخر هفته در حومه شهر یا روستا نیز نوعی بوم‌گردشگری به‌شمار می‌رود. تمامی انواع گردشگری به‌نوعی در طبقه‌بندی بوم‌گردشگری جای می‌گیرند. در مفهوم عام، بوم‌گردشگری شامل گشت‌وگذار در محیط‌های طبیعی و بکر دارای عناصر طبیعی منحصر به فرد است. برای مثال، گردش در غارها، کوه‌ها، آبشارها، بیابان‌ها، کویرها، جنگل و دیگر پدیده‌های طبیعی. هدف از انجام این پژوهش بررسی تأثیر گروه‌های مرجع سودمند در مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی، جهت‌گیری کنش‌گرایی، جمع‌گرایی و قصد بازدید از اکوتوریسم بوده است. این پژوهش از حیث هدف کاربردی و از منظر گردآوری داده‌ها توصیفی-پیمایشی است. ابزار پژوهش پرسش‌نامه استاندارد سیلوا و همکارانش بوده است. ۲۲۲ نمونه به شیوه در دسترس انتخاب شدند. سنجش روایی صوری با بهره‌گیری از نظر خبرگان، بررسی روایی سازه با تحلیل عاملی و روایی هم‌گرا و واگرا، و تعیین پایایی با روش آلفای کرونباخ و ضریب پایایی مرکب صورت گرفته است. مقدار آلفای کرونباخ کل ۰/۸۷ برآورد شده است که در محدوده پذیرفتنی قرار دارد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار اسمارت‌پی‌ال‌اس استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که گروه مرجع سودمند در مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی، جهت‌گیری کنش‌گرایی، جمع‌گرایی و قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم تأثیری مثبت و معنادار می‌گذارد.
تاریخ دریافت:	
۱۴۰۱/۱۰/۳	
تاریخ پذیرش:	
۱۴۰۱/۱۱/۱۵	
واژگان کلیدی:	
اکوتوریسم	
تأثیر گروه مرجع فایده‌گرا	
مصرف مسئولانه اجتماعی	
نش‌گرایی	
جمع‌گرایی	

*نویسنده مسئول

رایانامه: hosseini.mohammad1989@gmail.com

نحوه استناددهی:

حسینی، سیدمحمدهاشم و نادرزاد، عاطفه (۱۴۰۱). بررسی عوامل مؤثر بر قصد بازدید از مقاصد بوم‌گردشگری (مورد مطالعه: شهر مشهد). گردشگری و اوقات فراغت، ۷(۱۴)، ۱۵-۳۲.

ناشر: دانشگاه علم و فرهنگ <https://www.usc.ac.ir>

مقدمه

صنعت گردشگری روی الگوهای سرمایه‌گذاری کرده است که از انگ انبوه‌سازی غارتگرانه دوری می‌کنند. از این رو، اکوتوریسم حفاظت از منابع محلی را پیشنهاد می‌کند؛ در عین حال، فرصت‌های اجتماعی و اقتصادی را در اختیار جامعه می‌گذارد و آگاهی محیطی را ارتقا می‌بخشد (Silva et al., 2022). این امر، به‌ویژه در مقاصدی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند، با اهمیت به‌نظر می‌رسد، زیرا این پژوهش ویژگی‌های محلی را به‌منظور بازسازی مکان‌ها از نظر اکولوژیکی، اجتماعی و اقتصادی ترکیب می‌کند (Maikhuri et al., 2017).

در برزیل، اکوتوریسم به بازسازی منطقه آمازون و رودخانه یاتوما در مانائوس کمک کرده است (BBC News, 2019b). در مواجهه با رویدادهای اخیر که در جهان رخ داده است، مانند نشت نفت در ساحل شمال شرقی برزیل، آتش‌سوزی در آمازون (Silva & Costa, 2021) و استرالیا، اکوتوریسم باید نقش مهمی در سیاست‌گذاری عمومی ایفا کند. تقاضا برای این فعالیت منوط به تغییرات رفتاری است (Costa et al., 2021). در این پژوهش، برخی از ویژگی‌ها را پیش‌بینی‌کننده تبیین پیش‌شرط‌های قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم در نظر می‌گیریم که عبارت‌اند از نفوذ گروه مرجع، مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی، جهت‌گیری کنش‌گرایی و جمع‌گرایی. ابتدا، فرض بر این است که تمایل به بازدید از مقاصدی که چنین شرایطی را داشته‌اند ممکن است تحت تأثیر گروه مرجع سودمند باشد (Mi et al., 2019). با توجه به این که اکوتوریسم مدل مسئولیت‌پذیر اجتماعی در نظر گرفته شده است (Takahashi, 2020)، می‌توان چنین فرض کرد که علاقه‌مندان به این فعالیت، به‌ویژه در شرایط پس از فاجعه، علاقه‌مندان به بوم‌گردشگری انتظارات و خواسته‌هایشان را تغییر می‌دهند. همین انتظارات گروهی مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی را پیش‌بینی می‌کند (Hasford & Farmer, 2016)؛ عاملی که ممکن است پیش از قصد بازدید از مقاصدی باشد که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند. ساختار دیگری که در این پژوهش در نظر گرفته می‌شود جهت‌گیری کنش‌گرایی است که به تمایل افراد برای شرکت در اقدامات جمعی به‌دنبال حل مشکلی که بر جامعه تأثیر می‌گذارد گفته می‌شود (Silva & Costa, 2021). فرض بر این است که مفهوم اجتماعی تأثیر گروه مرجع فایده‌گرا پیش‌بینی‌کننده جهت‌گیری کنش‌گرایی افراد است. با توجه به این که شناخت اجتماعی و خودآگاهی عوامل محرک برای فعالیت‌اند (Filkov et al., 2020)، این ساختار ممکن است مقدمه‌ای از قصد مصرف‌کنندگان برای بازدید از مقاصد اکوتوریسمی باشد که تحت بلایای زیست‌محیطی قرار دارند. بنابراین، جمع‌گرایی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند تأثیر مثبت می‌گذارد، با توجه به این که چنین مقاصدی برای بهبود نیاز به ایجاد و تشکیل ساختار اجتماعی دارند. با توجه به مطالب گفته‌شده، این پژوهش کمک شایانی به جامعه و همچنین مطالعات گردشگری می‌کند. این مطالب اگرچه قبلاً بررسی آکادمیک شده‌اند، اما هنوز به‌طور مشترک مورد بررسی قرار نگرفته‌اند. بنابراین، با شناسایی روابط جدید، پیشرفت و نوآوری در این زمینه امکان‌پذیر است. همچنین، ما در این پژوهش با بررسی مقاصدی که بلایای زیست‌محیطی را پشت سر گذاشته‌اند، به زمینه اجتماعی مهمی در سطح جهانی می‌پردازیم. شناسایی تقاضایی بالقوه و درک آنچه مقدم بر رفتار بازدیدکنندگان است به بازاریابان و مدیران مقصد در توسعه پویای بازاریابی و سیاست‌گذاری کمک می‌کند. جوامعی که دچار چنین حوادثی شده‌اند نیز می‌توانند از مطالعات در این زمینه بهره‌مند شوند.

مبانی نظری

بسط فرضیه‌ها

اکوتوریسم و بلایای زیست‌محیطی

در سال‌های اخیر، صنعت گردشگری روی حوزه‌هایی سرمایه‌گذاری کرده است که از تخریب‌گران در امان مانده است (Tam, 2020). در این راستا، بوم‌گردشگری، حفاظت از منابع محلی را پیشنهاد می‌کند، با این رویکرد که فرصت‌های اجتماعی اقتصادی را برای جامعه ارائه می‌کند و آگاهی محیطی را ارتقا می‌دهد (Silva et al., 2020). اجرای حفاظت از مقاصد گردشگری، تغییرات مثبت اجتماعی، اقتصادی و محیطی را

در مقاصد ایجاد می‌کند، مانند بهبود رفاه ساکنان، کاهش درگیری‌های اجتماعی و حفظ منابع محلی (Abdurahman et al., 2016). به طور کلی، بازدیدکنندگان اکوتوریسم محصولات جایگزین را انتخاب و از کالاهای زیست‌محیطی استفاده می‌کنند. فرض بر این است که، در این مورد، گردشگران بیشتر نگران تأثیرات اکولوژیکی اقدامات خود هستند؛ به همین علت است که مقاصد بوم‌گردشگری بیشترین بازدیدکنندگان را بر اساس مقصد داشته‌اند. همه مزایای گفته‌شده در مقاصدی که آسیب‌پذیری اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی دارند، مانند آن‌هایی که با بلایای زیست‌محیطی مواجه شده‌اند، وجود دارد (Maikhuri et al., 2017). در برزیل، رانش زمین و لجن آلوده به مواد معدنی کل روستاها را مدفون کرد و به دریا رسید. کارشناسان ادعا می‌کنند که اقدامات انسانی و سهل‌انگارانۀ آن‌ها ممکن است باعث رانش سد دیگری در میناس شده باشد (S´a, 2019). تعداد بی‌سابقه آتش‌سوزی در جنگل آمازون باعث تخریب گسترده جانوران و گیاهان محلی شد و کیفیت هوا و سلامت ساکنان منطقه را به خطر انداخت (Butt et al., 2020). با سومین فاجعه در مقصد اصلی فعالیت برزیل، نفت در ساحل شمال شرقی نشت کرد (Euzebio et al., 2019). اولین بار در سپتامبر، آغاز فصل تابستان، نفت خام بسیار سمی در خط ساحلی نۀ ایالت ظاهر شد که هزاران کیلومتر از سواحل را دربر گرفت و حیات وحش، سلامت و درآمد روستاییان از گردشگری را تهدید کرد (BBC News, 2019a). همچنین، فلزات سنگین موجود در نفت خام سلامت بیش از ۱۴۴ هزار ماهیگیر را به خطر انداخت (Pena et al., 2020) و تغییر ۱/۵ درصدی در تولید ناخالص منطقه‌ای و همچنین کاهش تولید ناخالص داخلی و اشتغال در مناطق آسیب‌دیده را به ثبت رساند (Ribeiro et al., 2021). آمریکای جنوبی تنها کشوری نبود که با چالش‌های زیست‌محیطی مواجه شد. در استرالیا، آتش‌سوزی‌های جنگلی هزاران کیلومتر از قلمرو این کشور را متروکه کرد و شهروندان، پوشش گیاهی و گونه‌های در معرض خطر را تحت تأثیر قرار داد (Filkov et al., 2020). یکی از روش‌های ممکن برای تقویت این مناطق، بهبود قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی است که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند.

نفوذ گروه مرجع سودمند

تأثیر گروه‌های مرجع از تداعی‌هایی نشئت می‌گیرد که افراد با نزدیک‌ترین گروه‌های خود انجام می‌دهند (Bearden & Etzel, 1982). این تأثیر در سه بعد رخ می‌دهد: ۱. ارزش تأثیر، ۲. نفوذ اطلاعاتی^۲ و ۳. نفوذ سودگرا. ۳. بعد سودمندی، که مبنای این پژوهش قرار گرفته است، سطحی را در نظر می‌گیرد که افراد به دنبال برآوردن انتظارات گروه‌های نزدیک خود هستند (Mi et al., 2019). آن‌ها قصد دارند از مجازات اجتناب کنند یا پاداش بگیرند. این افراد تمایل دارند که طبق هنجارها و استانداردهای تعیین‌شده از سوی گروه‌های مرجع خود تصمیم بگیرند، حتی اگر در برخی موارد مخالف نظر اکثریت باشد (Varela-Rey et al, 2017). تأثیرات گروه‌های مرجع را می‌توان در متنوع‌ترین بخش‌ها مشاهده کرد؛ واقعیتی که در مورد کالاها و خدمات سازگار با محیط‌زیست مانند اکوتوریسم نباید تفاوتی داشته باشد. انتخاب محصولات سازگار با محیط‌زیست، مانند مقاصد اکوتوریسم، می‌تواند به‌عنوان یک شاخص رفتاری بررسی شود. با درک آگاهی اجتماعی ناشی از بلایای زیست‌محیطی با واسطه در جهان، گروه‌های مرجع ممکن است نظرات قوی درباره این موضوع ارائه دهند.

مصرف مسئولانۀ اجتماعی

مصرف مسئولانۀ اجتماعی میزان درک افراد را از تصمیمات مصرفی خود که در مشارکت‌های اجتماعی بازتاب دارد ارزیابی می‌کند (silva et al., 2022). هدف اصلی از مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی به حداقل رساندن مشکلات زیست‌محیطی بود (Antil, 1984). شرکت‌ها تصمیمات مسئولیت اجتماعی و زیست‌محیطی را اتخاذ کرده‌اند. تصمیمات نه‌تنها پاسخی به تغییرات رفتاری در مصرف بودند، بلکه به یکی

1. Value expressive influence
2. Informational influence
3. Utilitarian influence

از ویژگی‌های مزیت رقابتی تبدیل شده‌اند (Mohr & Webb, 2005). در این پژوهش، مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی علاقه‌افراد به خرید و استفاده از محصولات که منافع اجتماعی و زیست‌محیطی را در جامعه به حداکثر و آسیب‌های ممکن را به حداقل می‌رساند در نظر گرفته می‌شود (Berné-Manero et al., 2016). اشتیاق برای شناخت و سازگاری با الگوهای رفتاری، علاوه بر نیاز به اجتناب از تنبیه اجتماعی، هر دو ویژگی که توسط نفوذ سودگرایانه در نظر گرفته شده‌اند (Mi et al., 2019; Varela-Rey et al., 2017)، ممکن است بر تمایل به خرید محصولات مسئولیت‌پذیر اجتماعی مقدم باشد. تمایل داوطلبانه به مصرف محصولات دارای مسئولیت اجتماعی می‌تواند به گردشگری نیز گسترش یابد. از آنجاکه اکوتوریسم ترتیبی برای مدیریت بهتر اجتماعی-محیطی پیش‌فرض می‌گیرد (Abdurahman et al., 2016)، ممکن است این ترتیب اقتصادی جدید نیازهای مصرف‌کنندگان مسئولیت‌پذیر اجتماعی را به اندازه کافی برآورده کند، به‌ویژه زمانی که به مقاصد مرتبط با بلایای زیست‌محیطی مربوط می‌شود.

جهت‌گیری کنش‌گرایی

پوشش رسانه‌ای بلایای زیست‌محیطی این رویدادها را از موضوعی محلی به عاملی برای آشوب جهانی تبدیل کرده است. این نوع بازتاب نگرانی افراد درباره محیط را افزایش می‌دهد و جهت‌گیری به سمت کنش‌گری را تشویق می‌کند. چنین عواملی که با ساختار تأثیر فایده‌گرایانه مطابقت دارند (Mi et al., 2019)، ممکن است مقدم بر جهت‌گیری کنش‌گرایی باشند. بنابراین، تأثیر فایده‌گرایانه گروه‌های مرجع عاملی تأثیرگذار برای جهت‌گیری به کنش‌گرایی شناخته می‌شود. به گفته کورنینگ و مایرز^۴، جهت‌گیری کنش‌گرایی تمایل پایدار و درعین حال منعطف فرد برای درگیر شدن در کنش‌های جمعی است که به دنبال راه‌حلی برای یک مشکل سیاسی اجتماعی هستند. چنین اقداماتی از رفتار کم‌خطر تا نگرش‌هایی که خطرهای بیشتری را به همراه دارد متغیر است. اگرچه این گرایش به کنشگری وجود دارد، اما لزوماً به عمل نمی‌انجامد (Silva et al., 2022). به گفته مک‌آدام و پالسن، حمایت یا مخالفت محدود اجتماعی فرد در تصمیم‌گیری او تأثیر می‌گذارد. عامل مؤثر دیگر بر کنشگری رابطه فرد با گروهی است که از یک هدف حمایت می‌کند، مانند عامل محیطی. گروه‌های گردشگران، هنجارهای اجتماعی را ایجاد می‌کنند که فرد لازم می‌بیند آن‌ها را رعایت کند. بنابراین، فرد در اقدامات فعالانه شرکت می‌کند، زیرا گروه فعالیت‌هایی مانند اعتراضات و امضای طومارها را ترویج می‌کند. مردم زمانی مشارکت می‌کنند که متوجه شوند نتایج تلاش‌هایشان از سوی جامعه، به‌عنوان مشارکت‌کنندگان در این امر، به‌وضوح شناسایی می‌شود، در این صورت، احساس رضایت از خود شکل می‌گیرد. همچنین بین مشارکت در فعالیت سیاسی و احساس خوشبختی در افراد، ارتقای رضایت، رشد شخصی و یکپارچگی اجتماعی ارتباطی مستقیم وجود دارد. از این رو، انگیزه درگیر شدن در کنشگری ممکن است به همان اندازه یا بیشتر با رضایت شخصی ناشی از شناخت اجتماعی مرتبط باشد تا خود علت. با درک کنش‌گرایی به‌منزله پدیده‌ای اساساً اجتماعی و جمعی، اهمیتی که حلقه‌های اجتماعی و هنجاری برای افراد کنش‌گرا نشان می‌دهند مشهود است (Silva et al., 2022). چنین عواملی که با ساختار تأثیر فایده‌گرایانه مطابقت دارند (Mi et al., 2019) ممکن است مقدم بر جهت‌گیری کنش‌گرایی باشند. بنابراین، تأثیر فایده‌گرایانه گروه‌های مرجع عاملی تأثیرگذار در جهت‌گیری به کنش‌گرایی شناخته می‌شود. علاوه بر عامل اجتماعی، سایر مسائل مربوط به جهت‌گیری کنش‌گرایی رفتار فرد را شکل می‌دهند. با توجه به احساس سرزندگی مشاهده‌شده در افرادی که در چنین فعالیت‌هایی شرکت می‌کنند، جست‌وجوی خودآگاهی افراد را به‌سمت فعالیت به نفع علل فعالیت سوق می‌دهد (Klar & Kasser, 2009). علاوه بر این، انگیزه سیاسی در پشت کنشگری زیست‌محیطی حتی بیشتر از هم‌ذات‌پنداری با طبیعت مرتبط است (Schmitt et al, 2019). بنابراین، اعتقاد بر این است که جهت‌گیری به‌سمت کنشگری افراد را به سمتی سوق می‌دهد که به نفع مقاصد که بلایای زیست‌محیطی را پشت سر گذاشته‌اند عمل می‌کنند.

جمع‌گرایی

جمع‌گرایی به وابستگی عاطفی افراد در ارتباط با دایره اجتماعی خود و اعمال آن در زمینه بین‌فرهنگی مرتبط است. مفهوم جمع‌گرایی برای توضیح ویژگی‌های فرهنگی و رفتاری به‌کار می‌رود. جمع‌گرایی را می‌شود هم متغیری فرهنگی و هم جنبه‌ای از شخصیت و تفاوت‌های بین افراد یک فرهنگ در نظر گرفت (Silva et al., 2022). بنابراین، برای جمع‌گرا شمردن هر جامعه باید تحلیل کرد که آیا اکثریت افراد آن جامعه جمع‌گرا شناخته می‌شوند یا خیر. اقدامات جمع‌گرایان در جهت دستیابی به اهداف مشترک است که در نتیجه، به منافع جمعی می‌انجامد. این میزان وابستگی متقابل بین گروه حتی ممکن است از فردیت فراتر رود. احساس «ما» در جوامع جمع‌گرا مشهود است، بنابراین اعضا وجود خود را بخشی از کل می‌دانند. به این ترتیب، جمع‌گرایان انگیزه می‌یابند تا برای اهدافی که رفاه مشترک را هدف قرار می‌دهند کار کنند (Wagner & Moch, 1986). در جمع‌گرایی ایفای نقش‌های اجتماعی و خدماتی برای جامعه مهم است، زیرا انجام‌دادن آن خطر از دست دادن شخصیت اجتماعی را برای فرد دارد؛ چنان‌که هوک و همکاران (2009) نیز بیان می‌کنند، حفظ هماهنگی اجتماعی بخش مهمی از روابط در جوامع جمع‌گرا است. بر اثر بلایای زیست‌محیطی، جمعیت محلی ممکن است در وضعیت آسیب‌پذیری قرار داشته باشند و در بسیاری از مواقع در اولویت سیاست‌های عمومی اضطراری قرار نگیرند (Belchior et al., 2016). ویژگی جمعی افراد آن‌ها را به مشارکت فعال‌تر در بازسازی جوامع ترغیب می‌کند. اکوتوریسم چنین کاری را انجام می‌دهد، زیرا به رفاه اجتماعی و اقتصادی مقاصد کمک می‌کند (Stronza & Gordillo, 2008).

بسط فرضیه‌ها

فرضیه اول: گروه مرجع سودمند در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند تأثیرگذار است. مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی یکی دیگر از ویژگی‌هایی است که در این پژوهش پیش‌زمینه در نظر گرفته شده است. در بحث‌های اولیه، این اصطلاح به تصمیمات خرید محدود می‌شد که هدف اصلی آن به حداقل رساندن مشکلات زیست‌محیطی بود (Antil, 1984). با این حال، باید در نظر داشت که همه موضوعات با این رفتار قرابت یکسانی ندارند، از این رو بررسی پیشایندهای احتمالی ضروری است. اشتیاق برای شناخت و سازگاری با الگوهای رفتاری، علاوه بر نیاز به اجتناب از تنبیه اجتماعی، ویژگی‌هایی که توسط نفوذ سودگرایانه در نظر گرفته شده‌اند (Varela-Rey et al., 2017؛ Mi et al., 2019)، ممکن است بر تمایل به خرید محصولات مسئولیت‌پذیر اجتماعی مقدم باشند.

از این رو، فرضیه دوم به شرح زیر تعیین می‌شود:

فرضیه دوم: گروه مرجع فایده‌گرا در مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی تأثیرگذار است.

تمایل داوطلبانه به استفاده و مصرف محصولات دارای مسئولیت اجتماعی موجب گسترش گردشگری می‌شود. از آنجاکه اکوتوریسم ترتیبی برای مدیریت اجتماعی و محیطی بهتر را پیش‌فرض می‌گیرد (Abdurahman et al., 2016)، ممکن است این ترتیب اقتصادی جدید نیازهای مصرف‌کنندگان مسئولیت‌پذیر اجتماعی را به اندازه کافی برآورده کند، به‌ویژه وقتی به مقاصد مربوط شود که دچار بلایای زیست‌محیطی شده باشند.

بنابراین، فرضیه سوم به شرح زیر تعیین می‌شود:

فرضیه سوم: مصرف مسئولانه اجتماعی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند تأثیرگذار است. پوشش رسانه‌ای بلایای زیست‌محیطی این رویدادها را از موضوعی محلی به عاملی برای آشوب جهانی تبدیل کرده است. نگرانی افراد درباره محیط افزایش داده است و جهت‌گیری به سمت کنشگری را تشویق می‌کند. با درک کنش‌گرایی به‌عنوان پدیده‌ای اساساً اجتماعی و

جمعی، اهمیتی که حلقه‌های اجتماعی و هنجاری برای افراد فعال نشان می‌دهند مشهود است (Fielding et al., 2008; McAdam, D., & Paulsen, 1993). چنین عواملی که با ساختار تأثیر فایده‌گرایانه مطابقت دارند (Mi et al., 2019)، ممکن است مقدم بر جهت‌گیری کنش‌گرایی باشند. بنابراین، تأثیر فایده‌گرایانه گروه‌های مرجع عاملی تأثیرگذار در جهت‌گیری به کنش‌گرایی شناخته می‌شود. با توجه به مطالب گفته‌شده، فرضیه چهارم به شرح زیر تعیین می‌شود:

فرضیه چهارم: گروه مرجع فایده‌گرا در جهت‌گیری کنش‌گرایی تأثیرگذار است.

علاوه بر عوامل اجتماعی، سایر مسائل مربوط به جهت‌گیری کنش‌گرایی رفتار فرد را شکل می‌دهد. با توجه به احساس سرزندگی مشاهده‌شده در افرادی که در چنین فعالیت‌هایی شرکت می‌کنند، جست‌وجوی خودآگاهی افراد را به سمت فعالیت به نفع علل فعالیت سوق می‌دهد. علاوه بر این، انگیزه سیاسی در پشت کنشگری زیست‌محیطی حتی بیشتر از هم‌ذات‌پنداری با طبیعت مرتبط است (Schmitt et al., 2019). بنابراین، اعتقاد بر این است که جهت‌گیری به سمت کنشگری افراد را به سمتی سوق می‌دهد که به نفع مقاصدی عمل می‌کنند که بلایای زیست‌محیطی را پشت سر گذاشته‌اند. در نتیجه، فرضیه پنجم به شرح زیر تعیین می‌شود:

فرضیه پنجم: جهت‌گیری کنش‌گرایی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند تأثیرگذار است.

جمع‌گرایی مفهومی است که برای توضیح ویژگی‌های فرهنگی و رفتاری به کار می‌رود. جمع‌گرایی به وابستگی عاطفی افراد در ارتباط با دایره اجتماعی خود و اعمال آن در زمینه بین‌فرهنگی مرتبط است. باین‌حال، برخی پژوهشگران پیشنهاد کردند که جمع‌گرایی را می‌شود هم متغیر فرهنگی و هم جنبه‌ای از شخصیت در نظر گرفت (Hui & Triandis, 1986). بنابراین، برای جمع‌گرا شمردن هر جامعه، ابتدا باید تحلیل کرد که آیا اکثریت افراد آن جامعه جمع‌گرا شناخته می‌شوند یا خیر. توجه فرد به کل مستلزم توجه زیاد به عقاید دیگران در هنگام تصمیم‌گیری، مشارکت و احساس مسئولیت زیاد در زندگی دیگران، حساسیت بیشتر به تأثیر دیگران و همچنین نیاز به اشتراک کالاهای مادی یا غیرمادی است.

در جمع‌گرایی، ایفای نقش‌های اجتماعی و خدماتی برای جامعه مهم است، زیرا انجام‌دادن آن خطر از دست دادن شخصیت اجتماعی را برای فرد دارد. چنان‌که هوک و همکاران (2009) نیز بیان می‌کنند، حفظ هماهنگی اجتماعی بخش مهمی از روابط در جوامع جمع‌گرا است.

بنابراین، با توجه به وابستگی متقابل توصیف‌شده بین محیط فردی و اجتماعی در زمینه جمع‌گرایی، فرضیه ششم به صورت زیر تعیین می‌شود:

فرضیه ششم: تأثیر گروه مرجع فایده‌گرا بر جمع‌گرایی مؤثر است.

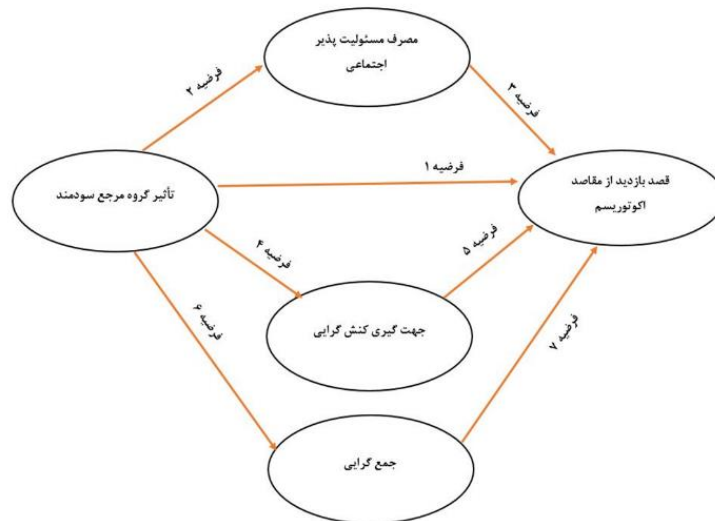
بر اثر وقوع بلایای زیست‌محیطی، جمعیت محلی ممکن است در وضعیت آسیب‌پذیری قرار داشته باشند و در بسیاری از مواقع در اولویت سیاست‌های عمومی اضطراری قرار نگیرند (Belchior et al., 2017; Sou & Webber, 2019). ویژگی جمعی افراد آن‌ها را به مشارکت فعال‌تر در جهت بازسازی جوامع ترغیب می‌کند. اکوتوریسم چنین کاری را انجام می‌دهد، زیرا به رفاه اجتماعی و اقتصادی مقاصد کمک می‌کند (Stronza & Gordillo, 2008).

بنابراین، فرضیه هفتم را به شرح زیر تعیین می‌شود:

فرضیه هفتم: جمع‌گرایی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند تأثیرگذار است.

مدل مفهومی و فرضیه

در این مدل، متغیر وابسته با قصد بازدید مشخص می‌شود که در چارچوب این پژوهش برای مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند اعمال می‌شود. متغیرهای مستقل شامل سازه‌های تأثیر گروه مرجع فایده‌گرا، مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی، جهت‌گیری کنش‌گرایی و جمع‌گرایی است. سه مورد آخر یک تابع میانجی بین سازه تأثیر گروه مرجع سودمند و متغیر وابسته قصد بازدید دارند. این تعاملات در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش برگرفته از پژوهش (Silva et al., 2022)

پیشینه پژوهش

رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان «فرایند مدیریت بلایای طبیعی در دو شیوه بومی و جدید»، بیان می‌کنند که امروزه این تفکر که واکنش به بلایا، به‌منزله ساختاری دستوری-کنترلی و متمرکز و فناوری‌محور، جای خود را به رویکردی جدید به نام مدیریت اجتماع‌محور داده است که به فرهنگ‌ها، توانایی‌ها، ظرفیت‌ها و دانش‌های موجود در جوامع محلی تأکید دارد. نتایج پژوهش آنان نشان می‌دهد که منطقه مطالعه‌شده از ظرفیت‌ها و توانایی‌های زیادی نظیر دانش بومی مناسب در زمینه مدیریت بلایای طبیعی، مشارکت و همکاری مردم روستاها و فعالیت نهادهای مردمی محلی برخوردار است که در برنامه‌ریزی مدیریت بلایای طبیعی می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.

آبی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان «بررسی اثرات توسعه اکوتوریسم بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی»، بررسی کردند که توسعه اکوتوریسم و گردشگری عاملی مهم در اشتغال‌زایی و توسعه روستایی به‌ویژه در مناطقی است که با محدودیت‌های معیشتی روبه‌رویند. بنابر یافته‌های آنان، بین توسعه اکوتوریسم و پایداری سکونتگاه‌های روستایی ارتباط خطی معناداری وجود دارد و بین این دو متغیر انسجام کاملاً معنادار است. بیشترین تأثیر توسعه اکوتوریسم در پایداری سکونتگاه‌های روستایی مربوط به بعد کالبدی و کمترین تأثیر مربوط به پایداری زیست‌محیطی است.

خاکی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان «ارائه الگوی مدیریت اکوتوریسم شهری کوهستانی»، دیدگاه گردشگران را بررسی کردند. در شرایط حاضر، نبود چارچوب و الگوی مناسب و همگن ملی و منطقه‌ای و محلی به پراکنده‌کاری‌های پژوهشی و سردرگمی

برنامه‌ریزان درخصوص فرصت‌های شکل‌گرفته ناشی از اکوتوریسم منجر شده است که به‌نوعی توسعه نابسامان اکوتوریسم و بهره‌گیری غیراصولی از فرصت‌های ناشی از ظرفیت‌های اکوتوریستی را به دنبال داشته است و در بلندمدت تأثیرات نامطلوب از جنبه‌های گوناگون خواهد داشت. نتایج پژوهش مزبور نشان می‌دهد که الگوی مدیریت اکوتوریسم در منطقه شهری کوهستانی مریوان از دیدگاه گردشگران وضعیت مطلوبی ندارد و از مدیریت یکپارچه آمایشی تبعیت نمی‌کند. الگوی سازگار مدیریت اکوتوریسم در چارچوب توسعه پایدار گردشگری الگوی حکمروایی یکپارچه است.

خزائی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهش خود با عنوان «مدیریت محلی و نقش آن در توسعه زیست‌محیطی فضاهای دارای توان‌های اکوتوریسمی»، بیان کردند که توجه به محیط‌زیست در روستاهای گردشگرپذیر و دارای جاذبه‌های طبیعت‌گردی برای دست‌یافتن به توسعه در ابعاد گوناگون، به‌ویژه توسعه زیست‌محیطی، از وظایف مدیران محلی (شورای اسلامی و دهیاری) است. نتایج پژوهش آنان نشان می‌دهد که بین مدیریت محلی (همکاری مشترک شورای اسلامی و دهیاری) و توسعه زیست‌محیطی رابطه‌ای مثبت و معنادار وجود دارد. ازاین‌رو، با توجه به آزمون‌های صورت‌گرفته و مطالعه پیمایشی در منطقه، اگر مدیریت محلی، با کارکردهایی که دارد، وظایف خود را به‌درستی انجام دهد می‌تواند باعث توسعه زیست‌محیطی روستاها شود. این نکته زمینه‌ساز جذب طبیعت‌گردهای آگاه و علاقه‌مند به جاذبه‌های روستایی و محیط‌های طبیعی این فضاها با رعایت اصول زیست‌محیطی خواهد شد.

روش تحقیق

پژوهش پیش‌رو از لحاظ هدف کاربردی و از نظر جمع‌آوری داده‌ها از نوع پژوهش‌های توصیفی و از شاخه‌های مطالعات میدانی به‌شمار می‌آید و از حیث ارتباط بین متغیرهای پژوهش از نوع همبستگی است. روش انجام پژوهش پیمایشی است و از طریق پرسش‌نامه پیاده‌سازی شده است. بررسی پیشینه پژوهش و ادبیات موضوع با روش کتابخانه‌ای، و جمع‌آوری اطلاعات درخصوص تأیید یا رد پژوهش با روش میدانی (پرسش‌نامه) صورت گرفته است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه سیلوا و همکاران (2022) است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش حداقل مربعات جزئی در پی‌ال‌اس استفاده شده است. روش حداقل مربعات جزئی روشی ناپارامتریک است، به حجم نمونه حساسیت کمتری دارد و نیازی به نرمال‌بودن داده‌ها ندارد. بار عاملی گویه‌ها باید بیشتر از ۰/۴ باشد. هرچه میزان بار عاملی بیشتر باشد، قدرت روابط بیشتر است.

برای بررسی معناداری باید آماره تی برآورد شود؛ بدین منظور از خودگردان‌سازی استفاده می‌شود. اگر مقادیر آماره تی بیشتر از ۱/۹۶ باشد، رابطه معنادار است. جامعه آماری این پژوهش را گردشگران بالای پانزده سال در مشهد تشکیل می‌دهند. از آنجا که حجم دقیق جامعه برای پژوهشگر مشخص نبود، برای انتخاب نمونه آماری از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد.

جدیدبودن و نوآوری پژوهش

بررسی تأثیر گروه‌هایی که به دنبال منفعت‌اند و گروه‌هایی که به اقتضای مسئولیت اجتماعی در محیط‌های اکوتوریسمی انجام وظیفه می‌کنند، از موضوعاتی است که پژوهش‌های چندانی درباره آن صورت نگرفته است. در این پژوهش به کشف این حقیقت پرداخته شده است که آیا حفاظت از اکوتوریسم بیشتر به‌خاطر منفعت است یا مسئولیت اجتماعی افراد.

یافته‌های پژوهش

بنابر نتایج آمار توصیفی، از بین ۳۸۴ نفر پاسخ‌گو، گروه سنی ۲۵ تا ۳۵ سال بیشترین فراوانی (۲۶/۸ درصد) و افراد بالای ۶۵ سال کمترین فراوانی (۳/۴ درصد) را دارند. ۶۰/۲ درصد از نمونه بررسی‌شده را مردان و بقیه (۳۹/۸ درصد) را زنان تشکیل می‌دهند که از این بین، ۵۸/۶ درصد مجرد و بقیه (۴۱/۴ درصد) متأهل‌اند. بیشترین افراد حاضر در نمونه ساکن مشهد (۵۱/۶ درصد) بودند. ۲۶/۶ درصد ساکن مشهد نبودند و بقیه پیش از این ساکن مشهد بوده‌اند.

جدول ۱: روایی و پایایی پرسش‌نامه به تفکیک هر متغیر

مؤلفه	گویه	نماد	بار عاملی	P Values	AVE	CR	آلفای کرونباخ
تأثیر گروه مرجع سودمند	سؤال ۱	Q1	۰/۷۰۲	۰/۰۰۰۰	۰/۵۹۹	۰/۸۵۶	۰/۷۷۹
	سؤال ۲	Q2	۰/۸۱۸	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۳	Q3	۰/۷۷۰	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۴	Q4	۰/۸۰۱	۰/۰۰۰۰			
مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی	سؤال ۵	Q5	۰/۸۰۵	۰/۰۰۰۰	۰/۵۶۸	۰/۸۴۰	۰/۷۴۶
	سؤال ۶	Q6	۰/۷۸۲	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۷	Q7	۰/۷۵۴	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۸	Q8	۰/۶۶۸	۰/۰۰۰۰			
جهت‌گیری کنش‌گرایی	سؤال ۹	Q9	۰/۸۷۴	۰/۰۰۰۰	۰/۵۰۸	۰/۸۰۵	۰/۸۱۰
	سؤال ۱۰	Q10	۰/۸۳۳	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۱۱	Q11	۰/۸۶۱	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۱۲	Q12	۰/۸۰۸	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۱۳	Q13	۰/۶۱۰	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۱۴	Q14	۰/۶۲۸	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۱۵	Q15	۰/۷۴۶	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۱۶	Q16	۰/۵۳۷	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۱۷	Q17	۰/۵۶۹	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۱۸	Q18	۰/۵۱۰	۰/۰۰۰۰			
جمع‌گرایی	سؤال ۱۹	Q19	۰/۷۳۹	۰/۰۰۰۰	۰/۵۲۵	۰/۷۳۱	۰/۷۰۵
	سؤال ۲۰	Q20	۰/۶۰۰	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۲۱	Q21	۰/۶۸۴	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۲۲	Q22	۰/۶۴۴	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۲۳	Q23	۰/۷۳۰	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۲۴	Q24	۰/۸۲۳	۰/۰۰۰۰			
قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم	سؤال ۲۵	Q25	۰/۸۳۲	۰/۰۰۰۰	۰/۷۰۹	۰/۸۸۰	۰/۷۹۵
	سؤال ۲۶	Q26	۰/۸۴۳	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۲۷	Q27	۰/۸۴۰	۰/۰۰۰۰			
	سؤال ۲۸	Q28	۰/۸۴۳	۰/۰۰۰۰			

برای تعیین روایی از محتوای صوری استفاده شده است. از این رو، پرسش‌نامه در اختیار خبرگان و استادان قرار گرفت و نظر اصلاحی آنان اعمال شد. برای سنجش پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شده که بیشتر از ۰/۷ و برای کل پرسش‌نامه ۰/۸۷ بوده است و در حد مطلوبی قرار دارد. معیار جدیدتری با عنوان پایایی ترکیبی (CR) ارائه شد که برای هر سازه بیشتر از ۰/۷ بوده و نشان‌دهنده پایداری قابل قبول است. دومین گام در برازش مدل برآورد روایی با دو معیار هم‌گرا و واگرا است. روایی هم‌گرا (AVE) نشان‌دهنده میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده بین هر سازه با شاخص‌های خود است. در جدول ۱ نتایج پایایی و روایی هم‌گرا برای تمام سازه‌ها مورد تأیید است. در این پژوهش، میانگین واریانس استخراج‌شده بیشتر از ۰/۵ است که نشان از روایی هم‌گرای مطلوب مدل دارد.

بر اساس روش فرنل و لارکر (1981)، جذر AVE برای هر سازه از همبستگی یک سازه با سایر سازه‌ها بیشتر است؛ بنابراین روایی واگرایی سازه‌ها تأیید می‌شود (Henseler et al., 2009). جدول ۲ خروجی نرم‌افزار برای روایی واگرا به روش فرنل و لارکر را نشان می‌دهد.

جدول ۲: روایی واگرا به روش فرنل و لارکر

مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی	قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم	جهت‌گیری کنش‌گرایی	جمع‌گرایی	تأثیر گروه مرجع
۰/۷۵۴	۰/۱۵۱	۰/۵۶۶	۰/۲۴۱	۰/۶۵۱
۰/۸۴۲	۰/۲۴۷	۰/۵۲۷	۰/۲۵۳	۰/۲۵۳
۰/۷۱۲	۰/۴۱۰	۰/۴۳۶	۰/۴۳۶	۰/۴۳۶
۰/۷۲۴	۰/۷۲۴	۰/۲۳۰	۰/۲۳۰	۰/۲۳۰
۰/۷۷۴	۰/۷۷۴	۰/۷۷۴	۰/۷۷۴	۰/۷۷۴

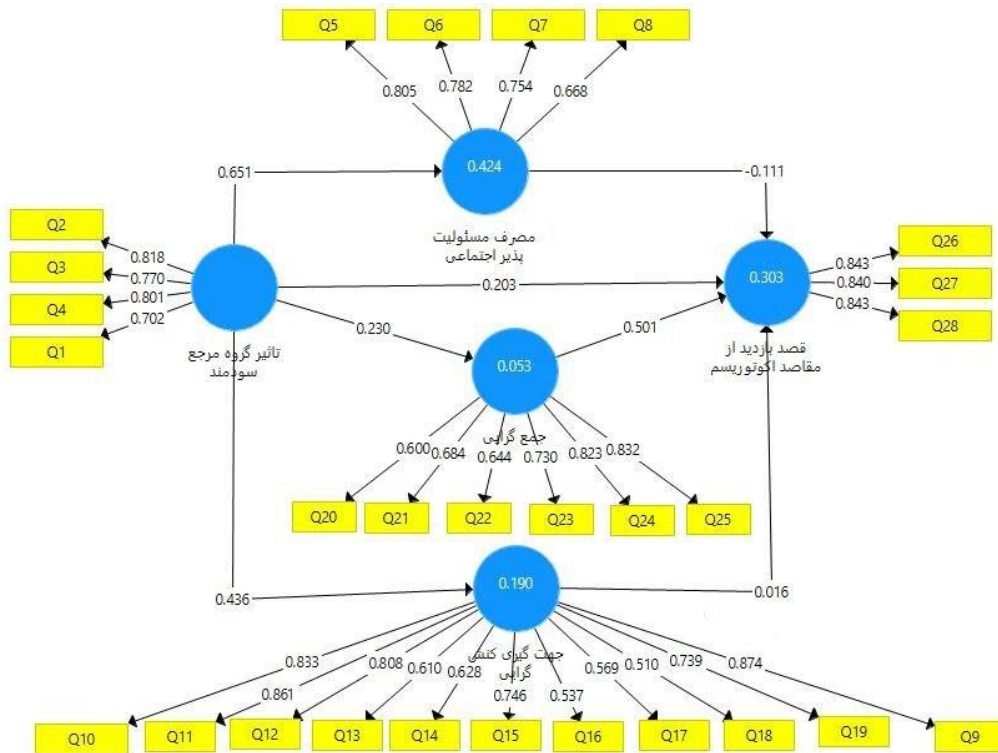
تحلیل مدل ساختاری

با توجه به غیر نرمال بودن متغیرها از نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس ۳ برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است. از سه معیار ضریب معناداری t -value، ضریب تعیین R^2 و قدرت پیش‌بینی برای ارزیابی مدل استفاده شد. نتایج نرم‌افزار پی‌ال‌اس دو بخش برازش مدل و آزمون فرضیه‌ها تحلیل می‌شود. برای تعیین برازش مدل از سه شاخص مقادیر اشتراکی، ضریب تعیین R^2 و GOF استفاده می‌شود. مقادیر اشتراکی توانایی مدل را در پیش‌بینی متغیرهای مشاهده‌پذیر از طریق مقادیر متغیر پنهان متناظرشان می‌سنجند. اگر این شاخص مثبت باشد، مدل اندازه‌گیری انعکاسی از کیفیت لازم برخوردار است. معیار اساسی ارزیابی متغیرهای مکنون درون‌زای مدل مسیر ضریب تعیین است که نشان می‌دهد چند درصد از تغییرات متغیر درون‌زا توسط متغیر برون‌زا صورت می‌پذیرد. مقادیر ۰/۶۷، ۰/۳۳ و ۰/۱۹ برای متغیرهای مکنون درون‌زا در مدل مسیر ساختاری به ترتیب قابل توجه، متوسط و ضعیف توصیف شده است (محسنین و اسفیدانی، ۱۳۹۶). در جدول ۳ شاخص‌های برازندگی پژوهش ارائه شده است که هر دو برازندگی مناسبی را نشان می‌دهند.

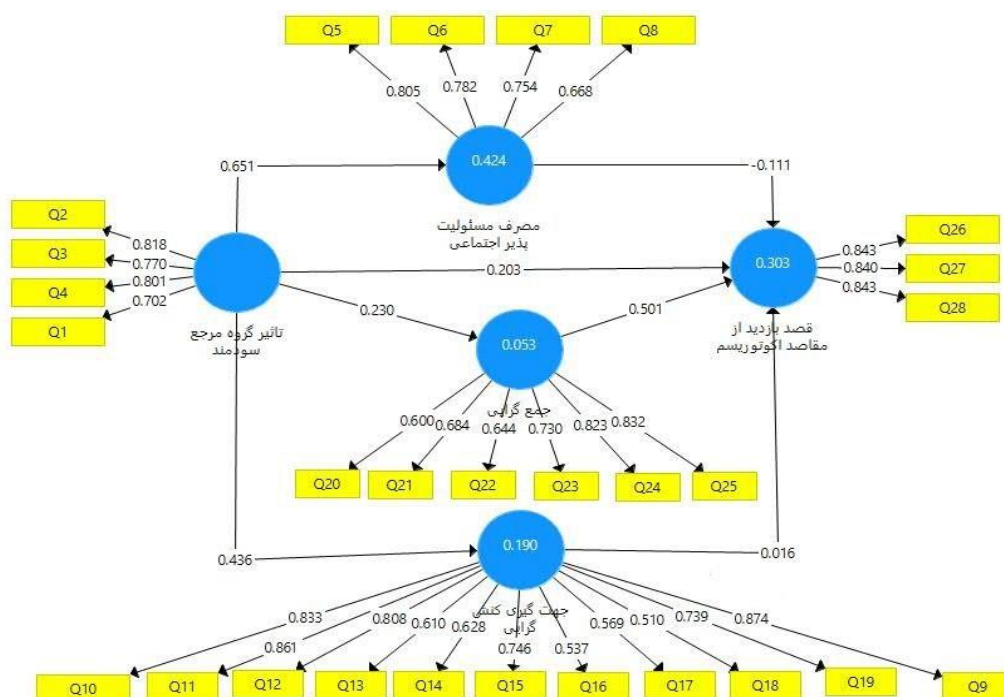
جدول ۳: مقادیر شاخص اشتراک و ضریب تعیین

متغیر	شاخص اشتراک	ضریب تعیین	ارزیابی
تأثیر گروه مرجع سودمندی	۰/۳۳۵	---	---
جمع‌گرایی	۰/۰۸۷	۰/۰۵۳	ضعیف
جهت‌گیری کنش‌گرایی	۰/۱۵۳	۰/۱۹	ضعیف
قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم	۰/۴۰۳	۰/۳۰۳	متوسط
مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی	۰/۲۸۷	۰/۴۲۴	بیشتر از متوسط

البته باید در نظر داشت که برازش کلی مدل با استفاده از معیار GOF در نظر گرفته می‌شود. به منظور محاسبه معیار GOF باید از متوسط حسابی مقادیر اشتراکی و ضرایب تعیین میانگین هندسی گرفت. مقادیر ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به عنوان ضعیف، متوسط و قوی برای GOF در نظر گرفته شده است. بنابراین، مقدار نیکویی برازش ۰/۲۴۷ به دست می‌آید که نشان‌دهنده برازش مدل در حد متوسط است. بخش دیگری از خروجی نرم‌افزار پی‌ال‌اس مربوط به آزمون فرضیه‌ها است. شکل ۲ و ۳ به ترتیب مدل را در حالت ضرایب معناداری و ضرایب مسیر نشان داده است.

شکل ۲: معناداری ضرایب مسیر (آماره تی)

شکل ۳: ضرایب مسیر ساختاری

جدول ۴: نتیجه تأیید ورد فرضیه‌ها

ردیف	فرضیه‌ها	آماره تی	ضریب مسیر	سطح اطمینان	نتایج
۱	تأثیر گروه مرجع سودمند ← قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم	۳/۷۱۶	۰/۲۰۳	%۹۵	تأیید
۲	تأثیر گروه مرجع سودمند ← مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی	۲۲/۰۹۵	۰/۶۵۱	%۹۵	تأیید
۳	مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی ← قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم	۱/۷۲	-۰/۱۱	%۹۵	رد
۴	تأثیر گروه مرجع سودمند ← جهت‌گیری کنش‌گرای	۱۱/۳۱۲	۰/۴۳۶	%۹۵	تأیید
۵	جهت‌گیری کنش‌گرای ← قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم	۰/۲۵۳	۰/۱۰۶	%۹۵	رد
۶	تأثیر گروه مرجع سودمند ← جمع‌گرای	۳/۸۸۳	۰/۲۳	%۹۵	تأیید
۷	جمع‌گرای ← قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم	۱۰/۳۴۳	۰/۵۰۱	%۹۵	تأیید

جدول ۴ خلاصه نتایج آزمون فرضیه‌ها را نشان می‌دهد. برای فرضیه‌هایی که ضرایب معناداری بیشتر از ۱/۹۶ شده است، می‌توان پذیرفت که رابطه علی مطرح‌شده در فرضیه‌ها مورد تأیید است، در غیر این صورت فرضیه تأیید نمی‌شود.

نتیجه‌گیری

فرضیه اول: گروه مرجع سودمند در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند تأثیرگذار است. همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، ضریب تأثیر متغیر گروه مرجع سودمند در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند مقدار ۰/۲۰۳ است و چون این مقدار مثبت است، تأثیر مستقیم گروه مرجع سودمند در قصد بازدید از مقاصد

اکوتوریسم را نشان می‌دهد. بر اساس شکل ۲ که ضرایب معناداری را نشان می‌دهد، مقدار آماره تی ۳/۷۱۶ گزارش شده است و چون از ۱/۹۶ بیشتر است، می‌توان گفت که متغیر گروه مرجع سودمند در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأثیر معناداری داشته است. بنابراین، فرضیه اول پژوهش تأیید می‌شود.

فرضیه دوم: گروه مرجع سودمند در مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی تأثیرگذار است.

همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، ضریب تأثیر متغیر گروه مرجع سودمند در مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی ۰/۶۵۱ است و چون این مقدار مثبت است، تأثیر مستقیم گروه مرجع سودمند در مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی را نشان می‌دهد. بر اساس شکل ۲، مقدار آماره تی ۲۲/۰۹۵ گزارش شده است و چون از ۱/۹۶ بیشتر است می‌توان گفت که متغیر گروه مرجع سودمند بر مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأثیر معناداری داشته است. بنابراین، فرضیه دوم پژوهش تأیید می‌شود.

فرضیه سوم: مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند تأثیرگذار است.

همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، ضریب تأثیر متغیر مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند ۰/۱۱- است و چون این مقدار منفی است، تأثیر معکوس مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی را نشان می‌دهد. بر اساس شکل ۲، مقدار آماره تی ۱/۷۲ گزارش شده است و چون از ۱/۹۶ کمتر است، می‌توان گفت که متغیر مصرف مسئولیت‌پذیر اجتماعی بر قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأثیری معنادار نداشته است. بنابراین، فرضیه سوم پژوهش رد می‌شود.

فرضیه چهارم: گروه مرجع سودمند در جهت‌گیری کنش‌گرایی تأثیرگذار است.

همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، ضریب تأثیر متغیر گروه مرجع سودمند در جهت‌گیری کنش‌گرایی ۰/۴۳۶ است و چون این مقدار مثبت است، تأثیر مستقیم گروه مرجع سودمند در جهت‌گیری کنش‌گرایی را نشان می‌دهد. بر اساس شکل ۲، مقدار آماره تی ۱۱/۳۱۲ گزارش شده است و چون از ۱/۹۶ بیشتر است، می‌توان گفت که متغیر گروه مرجع سودمند بر جهت‌گیری کنش‌گرایی در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأثیر معناداری داشته است. بنابراین، فرضیه چهارم پژوهش تأیید می‌شود.

فرضیه پنجم: جهت‌گیری کنش‌گرایی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند تأثیرگذار است.

همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، ضریب تأثیر متغیر جهت‌گیری کنش‌گرایی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند ۰/۰۱۶ است و چون این مقدار مثبت است تأثیر مستقیم جهت‌گیری کنش‌گرایی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی را نشان می‌دهد. بر اساس شکل ۲، مقدار آماره تی ۰/۲۵۳ گزارش شده است و چون از ۱/۹۶ کمتر است، می‌توان گفت که متغیر جهت‌گیری کنش‌گرایی بر قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأثیری معنادار نداشته است. بنابراین، فرضیه پنجم پژوهش رد می‌شود.

فرضیه ششم: تأثیر گروه مرجع سودمند در جمع‌گرایی تأثیرگذار است.

همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، ضریب تأثیر متغیر گروه مرجع سودمند در جمع‌گرایی ۰/۲۳ است و چون این مقدار مثبت است، تأثیر مستقیم گروه مرجع سودمند در جمع‌گرایی را نشان می‌دهد. بر اساس شکل ۲، مقدار آماره تی ۳/۸۸۳ گزارش شده است و چون از ۱/۹۶ بیشتر است، می‌توان گفت که متغیر گروه مرجع سودمند بر جمع‌گرایی در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأثیر معناداری داشته است. بنابراین، فرضیه ششم پژوهش تأیید می‌شود.

فرضیه هفتم: جمع‌گرایی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند تأثیرگذار است.

همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، ضریب تأثیر متغیر جمع‌گرایی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسمی که دچار بلایای زیست‌محیطی شده‌اند ۰/۵۰۱ است و چون این مقدار مثبت است، تأثیر مستقیم جمع‌گرایی در قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم را نشان می‌دهد. بر اساس شکل ۲، مقدار آماره تی ۱۰/۳۴۳ گزارش شده است و چون از ۱/۹۶ بیشتر است، می‌توان گفت که متغیر جمع‌گرایی بر قصد بازدید از مقاصد اکوتوریسم در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأثیر معناداری داشته است. بنابراین، فرضیه هفتم پژوهش تأیید می‌شود.

پیشنهادها، محدودیت‌ها و پژوهش‌های آینده

با توجه به قلمرو انتخابی و این‌که روش نمونه‌گیری غیراحتمالی در دسترس بوده است، برای تعمیم نتایج باید با احتیاط رفتار کرد. قلمرو مکانی از محدودیت‌هایی است که ممکن است در نتایج پژوهش تأثیر بگذارد، زیرا گستردگی قلمرو پژوهش جمع‌آوری نظر گردشگران را دشوار می‌سازد. این پژوهش به صورت مقطعی و در پاییز ۱۴۰۱ انجام شده است. از این‌رو ممکن است در زمانی دیگر نتایج متفاوت به دست آید. محدودیت استفاده از ابزار پرسش‌نامه از موارد ناگزیر در پژوهش است. پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آینده از مصاحبه نیز در کنار ابزار پرسش‌نامه استفاده شود. همچنین، مقیاس به‌کاررفته برای ساختار گروه مرجع سودمند محدودیت‌هایی برای اندازه‌گیری تغییرات در تأثیر واقعی مرجع گروه سودمند دارد. محدودیت دیگر نیاز به تعمیم اصطلاح «فاجعه‌های زیست‌محیطی» بود. در این پژوهش تصمیم گرفته شد که بر روی بلایای طبیعی، تحریک‌شده یا مختلط تمرکز نشود و فاجعه‌های زیست‌محیطی در مفهومی گسترده‌تر دسته‌بندی شود. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آینده تفاوت‌های احتمالی بین این خوشه‌ها بررسی شود. همچنین، جوامع آماری گسترده‌تر در نقاط مختلف کشور بررسی و نتایج با هم مقایسه شود.

منابع

- آبی، فاطمه، قنبری، سیروس و طولابی‌نژاد، مهرشاد (۱۴۰۰). بررسی اثرات توسعه اکوتوریسم بر پایداری سکونت‌گاه‌های روستایی (مورد مطالعه شهرستان سرباز). برنامه ریزی منطقه‌ای، ۱۱(۴۴)، ۲۹۰-۲۶۹.
- خاکی، علیرضا، افتخاری، عبدالرضا، هاشمی، سعید و پورطاهری، مهدی (۱۴۰۰). ارائه الگوی مطلوب مدیریت اکوتوریسم شهری کوهستانی (مورد مطالعه: شهرستان مریوان). برنامه ریزی و توسعه گردشگری، ۱۰(۳۹)، ۳۱-۴۹.
- خزائی، فاطمه، مشکی، علیرضا و نجارزاده، محمد (۱۴۰۰). مدیریت محلی و نقش آن در توسعه زیست محیطی فضاها دارای توان‌های اکوتوریسمی (مورد: دهستان یزغان، شهرستان ساوجبلاغ). علوم جغرافیایی، ۱۷(۳۷)، ۱۶-۳۲.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، وزین، نرگس و پورطاهری، مهدی (۱۳۸۸). فرآیند مدیریت بلایای طبیعی در دو شیوه بومی و جدید روستاهای بخش خورش رستم (شهرستان خلخال). برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۱۳(۱)، ۹۴-۶۴.
- محسنین، شهریار و اسفیدانی، محمدرحیم (۱۳۹۶). معادلات ساختاری مبتنی بر رویکرد حداقل مربعات جزئی به کمک نرم افزار Smart-PLS. تهران: کتاب مهربان نشر.
- Abdurahman, A. Z. A., Ali, J. K., Khedif, L. Y. B., Bohari, Z., Ahmad, J. A., & Kibat, S. A. (2016). Ecotourism product attributes and tourist attractions: UiTM undergraduate studies. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 224, 360-367.
- Antil, J. H. (1984). Socially responsible consumers: Profile and implications for public policy. *Journal of macromarketing*, 4(2), 18-39.
- BBC News (2019a). Ecoturismo faz renascer regi~ao abalada por um dos piores desastres ambientais do governo militar. BBC News. Disponível <https://www.bbc.com/portuguese/brasil-50243282> (November 2, 2019)..

- BBC News (2019b). Brazil oil spill: Where has it come from? BBC News. Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-50223106> (November 1, 2019).
- Bearden, W. O., & Etzel, M. J. (1982). Reference group influence on product and brand purchase decisions. *Journal of Consumer Research*, 9(2), 183–194.
- Belchior, G. P. N., Braga, L. F. S., & Themudo, T. S. (2016). A responsabilidade civil por danos ambientais: um ano após o desastre ocorrido em Mariana/MG. *Universitas Jus*, 27(3), 109–118.
- Berné-Manero, C., Pedraja-Iglesias, M., & Ramo-Saez, P. (2016). A measurement model for the socially responsible consumer. *International Review on Public and Nonprofit Marketing*, 11(1), 31–46.
- Butt, E. W., Conibear, L., Reddington, C. L., Darbyshire, E., Morgan, W. T., Coe, H., & Spracklen, D. V. (2020). Large air quality and human health impacts due to Amazon forest and vegetation fires. *Environmental Research Communications*, 2(9), Article 095001.
- Costa, C. S. R., Costa, M. F., Maciel, R. G., Aguiar, E. C., & Wanderley, L. S. O. (2021). Consumer antecedents towards green product purchase intentions. *Journal of Cleaner Production*, 313, 127964.
- Euzebio, C. S., da Silveira Rangel, G., & Marques, R. C. (2019). Derramamento de petróleo e seus impactos no ambiente e na saúde humana. *Brazilian Journal of Environmental Sciences (Online)*, (52), 79-98. <https://doi.org/10.5327/Z2176-947820190472>
- Fielding, K. S., McDonald, R., & Louis, W. R. (2008). Theory of planned behaviour, identity and intentions to engage in environmental activism. *Journal of Environmental Psychology*, 28(4), 318–326. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.03.003>
- Filkov, A. I., Ngo, T., Matthews, S., Telfer, S., & Penman, T. D. (2020). Impact of Australia's catastrophic 2019/20 bushfire season on communities and environment. Retrospective analysis and current trends. *Journal of Safety Science and Resilience*, 1(1), 44-56.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50.
- Hasford, J., & Farmer, A. (2016). Responsible you, despicable me: Contrasting competitor inferences from socially responsible behavior. *Journal of Business Research*, 69(3), 1234–1241.
- Henseler, J., Ringle, C. M., & Sinkovics, R. R. (2009). The use of partial least squares path modeling in international marketing. *Advances in international marketing*, 20, 277-319.
- Hook, J. N., Worthington, E. L., & Utsey, S. O. (2009). Collectivism, forgiveness, and social harmony. *The Counseling Psychologist*, 37(6), 821–847.
- Hui, C. H., & Triandis, H. C. (1986). Individualism-collectivism: A study of cross-cultural researchers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 17(2), 225–248.

- Klar, M., & Kasser, T. (2009). Some benefits of being an activist: Measuring activism and its role in psychological well-being. *Political Psychology, 30*(5), 755–777.
- Maikhuri, R. K., Nautiyal, A., Jha, N. K., Rawat, L. S., Maletha, A., Phondani, P. C., ... Bhatt, G. C. (2017). Socio-ecological vulnerability: Assessment and coping strategy to environmental disaster in Kedarnath valley, Uttarakhand, Indian Himalayan region. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 25*, 111–124.
- McAdam, D., & Paulsen, R. (1993). Specifying the relationship between social ties and activism. *American Journal of Sociology, 99*(3), 640–667.
- Mi, L., Zhu, H., Yang, J., Gan, X., Xu, T., Qiao, L., & Liu, Q. (2019). A new perspective to promote low-carbon consumption: The influence of reference groups. *Ecological Economics, 161*, 100–108.
- Mohr, L. A., & Webb, D. J. (2005). The effects of corporate social responsibility and price on consumer responses. *Journal of Consumer Affairs, 39*(1), 121–147
- Pena, P. G. L., Northcross, A. L., Lima, M. A. G. D., & Rêgo, R. D. C. F. (2020). The crude oil spill on the Brazilian coast in 2019: The question of public health emergency. *Cadernos De Saude Publica, 36*, Article e00231019
- Ribeiro, L. C. D. S., Souza, K. B. D., Domingues, E. P., & Magalhaes, A. S. (2021). Blue water turns black: Economic impact of oil spill on tourism and fishing in Brazilian Northeast. *Current Issues in Tourism, 24*(8), 1042–1047.
- Sá, G. (2019). Brazil's deadly dam disaster may have been preventable. *National Geographic, January 29, 2019*. Retrieved from: <https://www.nationalgeographic.com/environment/article/brazil-brumadinho-mine-tailings-dam-disaster-could-have-been-avoided-say-environmentalists>>.
- Schmitt, M. T., Mackay, C. M., Droogendyk, L. M., & Payne, D. (2019). What predicts environmental activism? The roles of identification with nature and politicized environmental identity. *Journal of Environmental Psychology, 61*, 20–29.
- Silva, A. S., & Costa, M. (2021). Appearances can (not) be deceiving: Purchase of hotel services endorsed by instagram digital influencers. *Brazilian Journal of Marketing, 20* (1), 52–77.
- Silva, A. S., Fialho, R. G. G., Costa, M. F., & Campos, P. O. (2022). Antecedents of the intention to visit ecotourism destinations that suffered environmental disasters. *Tourism management perspectives, 41*, 1-13
- Sou, G., & Webber, R. (2019). Disruption and recovery of intangible resources during environmental crises: Longitudinal research on 'home' in post-disaster Puerto Rico. *Geoforum, 106*, 182–192.
- Stronza, A., & Gordillo, J. (2008). Community views of ecotourism. *Annals of Tourism Research, 35*(2), 448–468.

- Takahashi, L. M. (2020). Activism. *International Encyclopedia of Human Geography*, 2, 17-21.
- Tam, K. P. (2020). Understanding the psychology X politics interaction behind environmental activism: The roles of governmental trust, density of environmental NGOs, and democracy. *Journal of Environmental Psychology*, 76, Article 101330.
- Varela-Rey, A., Rodríguez-Carballeira, A., Escartín, J., & Martín-Pena, J. (2017). Spiral of silence in a post-violent context: The influence of reference groups and fear of being in a minority position. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 10(2), 158–175.
- Wagner, J. A., & Moch, M. K. (1986). Individualism-collectivism: Concept and measure. *Group & Organization Studies*, 11(3), 280–304.

Investigating the Impact of Factors Affecting the Intention to Visit Ecotourism Destinations (Case Study: Mashhad city)

Seyed Mohammad Hashem Hosseini¹, Atefeh Nadernezhad²

¹ Master's Student in Business-Strategic Management, Attar Institute of Higher Education, Mashhad, Iran

² Master of Business Administration-Marketing, Imam Reza International University, Mashhad, Iran

Abstract

Ecotourism is responsible travel to natural areas that preserve the environment and plays a significant role in improving the living standards of local people. Eco-tourism includes different types of tourism, which can be even a scientific trip or spending a weekend in the countryside or a village. All types of tourism can somehow be included in the classification of eco-tourism. In general, eco-tourism includes exploring natural and untapped environments with unique natural elements. For example, traveling in caves, mountains, waterfalls, deserts, forests, and other natural phenomena. This research aimed to investigate the effect of beneficial reference groups on socially responsible consumption, activism orientation, collectivism, and the intention to visit ecotourism. This research is descriptive-survey in terms of practical purpose and terms of data collection. The research tool is the standard questionnaire of Silva et al. (2022). 222 samples were selected by the available method from the target population. The population was people aged 15 to over 65 years old, most of whom lived in Mashhad. To measure the face validity from the experts' point of view and to check the construct validity, factor analysis, convergent, and divergent validity, Cronbach's alpha method, and composite reliability coefficient were used to determine the reliability. The total Cronbach's alpha was estimated at 0.87, which is within the acceptable range. SmartPLS software was used for data analysis. The results showed that the beneficial reference group has a positive and significant effect on socially responsible consumption, action orientation, collectivism, and the intention to visit ecotourism destinations.

Keywords: Ecotourism, Influence of Utilitarian Reference Group, Social Responsible Consumption, Activism, Collectivism